

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1544-16> (дата звернення: 27.02.2024).

5. Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події: Наказ МВС України від 03.11.2015 № 1339. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15> (дата звернення: 27.02.2024).

6. Організація взаємодії підрозділів Національної поліції під час проведення досудового розслідування: навч. посібник. Бойко О. П., Кобзар О. Ф., Рогальська В. В., Черняк Н. П. Дніпро : ДДУВС, 2017. 84 с.

7. Книженко С. О. Суб'єкти взаємодії під час розслідування злочинів проти правосуддя. *Legia si Viata*. 2014. Martie. С. 94–97.

8. Черняк Н. П. Особливості взаємодії слідчих з оперативними підрозділами при розслідуванні кримінальних правопорушень, учинених членами організованих груп та злочинних організацій. *Держава та регіони*. Серія : Право. 2014. № 4 (46). С. 156–160.

9. Прокопенко О. Ю. Особливості використання спеціальних знань при розслідуванні захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника. *Право і безпека – Law and Safety*. 2023. № 4 (91). С. 139–149. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2023.4.12>

10. Гусева В. О., Безсонна Т. Ф. Деякі аспекти використання спеціальних знань під час проведення слідчих (розшукових) дій в реаліях реформування правоохоронних органів України. *Юридична практика в країнах ЄС та в Україні на сучасному етапі* : матеріали Міжнар. науково-практ. конф. (м. Арад, Румунія, 25–26 січ. 2019 р.). Арад : Західний ун-т ім. Васіле Голдіш, 2019. С. 499–502.

11. Кримінальний кодекс України : Закон від 05.04.2001 № 2341-III. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 27.02.2024).

12. Бойко О. П., Кобзар О. Ф., Рогальська В. В., Черняк Н. П. Організація взаємодії підрозділів Національної поліції під час проведення досудового розслідування : навч. посіб. Дніпро : ДДУВС, 2017. 84 с.

УДК 343.982

DOI: 10.31733/15-03-2024/1/679-681

Володимир ТВЕРДОХЛІБ

аспірант Національного наукового
центру «Інститут судових експертиз
ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»
Міністерства юстиції України

ДО ПИТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ВИБУХАМИ

Згідно з офіційними даними звіту Національної поліції за 2022 р., кількість виявлених кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним поводженням зі зброєю, боєприпасами та вибуховими речовинами, зросла на 13 % (до 4,5 тис). Окрім того, за вказаний період підрозділами вибухотехнічної служби Національної поліції України здійснено майже 25,5 тис. виїздів, оглянуто понад 16,6 тис. гектарів території, виявлено та вилучено понад 185,6 тис. боєприпасів (гранати, постріли до гранатометів, артилерійські боєприпаси, протипіхотні та протитанкові міни, реактивні системи залпового вогню, некеровані та керовані ракети, авіабомби тощо), понад 4,9 т вибухових речовин [1]. Загалом за цей період обліковано 7 003 кримінальні правопорушення, учинені із застосуванням зброї та боєприпасів, а за 2023 р. їх кількість сягнула 30 843 випадків [2]. Тобто питома вага облікованих кримінальних правопорушень сягнула більше ніж у 4 рази. Допоки бойові дії тривають і деякий час після їх завершення важливо буде забезпечити як розмінування територій, так і відшукання та вилучення зброї, вибухових припасів і вибухових пристроїв, що незаконно опинилася та продовжує зберігатися цивільним населенням. Пильну увагу доцільно буде приділяти припиненню та протидії незаконній діяльності організованих груп і злочинних організацій, які не тільки використовують окреслені предмети як знаряддя вчинення кримінальних правопорушень, але й причетні до організації їх незаконного обігу.

До категорії кримінальних правопорушень, пов'язаних із вибухами, належить вагома кількість злочинів і кримінальних проступків. Ураховуючи родовий об'єкт, як визначальний критерій поділу кримінальних правопорушень на групи, усі вони розміщені в різних розділах Особливої частини Кримінального кодексу (далі – КК) України.

На підставі текстуального аналізу положень КК України доходимо висновку, що при вирішенні питання про віднесення кримінального правопорушення до досліджуваної нами

групи важливо враховувати декілька критеріїв, серед яких: чи застосовувався вибуховий пристрій, вибухова речовина або боеприпас як знаряддя вчинення умисного кримінального правопорушення; чи пов'язане кримінальне правопорушення з незаконним обігом означених предметів; чи зумовлено вибух необережним поводженням із означеними предметами або порушенням правил вибухобезпеки на підприємстві, в установі, організації тощо.

За окресленими критеріями до цієї групи може бути віднесено майже 20 кримінальних правопорушень. Для забезпечення науково обгрунтованого пізнання останніх, розроблення комплексних рекомендацій щодо їх розслідування, важливо здійснювати криміналістичну класифікацію останніх. Такий підхід є достатньо обгрунтованим, адже, як слушно зауважує В. А. Журавель, у криміналістичній класифікації злочинів ураховуються ознаки, що істотно впливають на специфіку здійснення розслідування, а саме: на його організацію та планування, висунення слідчих версій, визначення типових слідчих ситуацій і систем слідчих дій та заходів щодо їх вирішення [3, с. 161].

Класифікація як наукова категорія є складовим елементом будь-якої галузі наукового знання та використовується в процесі пізнання тих чи інших об'єктів, явищ або процесів. Не є винятком і таке явище, як злочин. Класифікаційний метод є одним із найважливіших засобів криміналістичного вивчення злочинної діяльності. Саме внаслідок таких класифікаційних досліджень формується найбільш повна і розгалужена система криміналістичних понять і термінів, які характеризують злочин як об'єкт криміналістичного пізнання, створюється база для подальших наукових досліджень злочинів окремих видів, подання їх результатів з використанням єдиної системної понятійно-термінологічної основи та розроблення практичних рекомендацій щодо їх розслідування [4, с. 58].

Однією із загальних ознак, що характеризує криміналістичну класифікацію кримінальних правопорушень, є її цільове призначення. Вона є своєрідним методом наукового пізнання, засобом поглибленого вивчення об'єкта, створює умови для реалізації інших методів криміналістичного дослідження, має безпосередній вихід на практичну діяльність органів дізнання та слідства, а отже, створює умови ефективної діяльності щодо виявлення та розслідування кримінально каранних діянь [5, с. 120]. Тому криміналістична класифікація органічно входить у структуру криміналістичної методики, адже без логічно обгрунтованої класифікації злочинів вибудувати систему окремих криміналістичних методик неможливо [6, с. 337]. Отже, не можна оминати увагою окреслені питання.

Класифікаційні критерії можуть бути досить різноманітними, однак, на нашу думку, вони повинні мати як кримінально-правове, так і криміналістичне значення. До основних критеріїв можуть бути віднесені:

1) особливості способу й об'єкта (предмета) посягання, якому завдано шкоду через учинення кримінальних правопорушень;

2) знаряддя, що використовувалися під час їх підготовки, вчинення та приховування;

3) особливості обстановки, у якій вчинено кримінальне правопорушення.

Окрім згаданих, вагомим криміналістичним значенням також наділені такі класифікаційні підстави, як:

1) спосіб учинення кримінального правопорушення (готування, безпосереднього вчинення, приховання);

2) суб'єкт кримінального правопорушення, їх групи;

3) мотив і мета вчинення кримінального правопорушення;

4) кримінально-протиправний результат (наслідки). Тому розглянемо деякі з них.

На підставі узагальнення матеріалів слідчої та судової практики вважаємо, що за суб'єктом кримінального правопорушення злочини і кримінальні проступки, що пов'язані із вибухами, можуть бути класифіковані:

1) залежно від кількості суб'єктів:

– кримінальні правопорушення, вчинені однією особою;

– ті, що вчинені групою осіб (зокрема, групою осіб, організованою групою чи злочинною організацією);

– кримінальні правопорушення, вчинені за участю особи, яка не є суб'єктом кримінального правопорушення;

2) залежно від статі злочинця:

– кримінальні правопорушення, вчинені особами чоловічої статі;

– ті, що вчинені особами жіночої статі;

3) залежно від наявності злочинного досвіду:

– кримінальні правопорушення, вчинені особами, які притягалися до кримінальної

відповідальності у зв'язку з вчиненням кримінального правопорушення, пов'язаного з вибухом;

– кримінальні правопорушення, вчинені особами, які мають не зняту судимість за вчинення кримінального правопорушення загально-кримінальної спрямованості;

– ті, що вчинені особами, які раніше не мали кримінального досвіду;

4) залежно від перебування особи у стані сп'яніння:

– кримінальні правопорушення, що вчиняються тверезими особами;

– кримінальні правопорушення, що вчиняються особами у стані алкогольного сп'яніння;

– кримінальні правопорушення, що вчиняються особами у стані наркотичного сп'яніння.

Залежно від кримінально-протиправного результату, кримінальні правопорушення, пов'язані з вибухами, можуть бути класифіковані на такі групи:

– учинення яких завдало матеріальної шкоди потерпілому або групі осіб;

– кримінальні правопорушення, що спричинили фізичну шкоду здоров'ю та життю потерпілих;

– кримінальні правопорушення, що завдали моральної шкоди потерпілим;

– кримінальні правопорушення, що завдали шкоду різного характеру.

За характером мотиву та мети вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного з вибухом:

– з метою порушення безпекового середовища в державі або на окремій території;

– з мотивів ревнощів або помсти;

– через службову недбалість, що призвела до порушення вимог і правил вибухобезпеки;

– з метою перешкоджання виконанню професійних обов'язків

– з корисливих мотивів, зокрема і на замовлення тощо.

Подана класифікація не є вичерпною та може бути доповнена іншими підставами, однак вона є досить інформативною та може використовуватися під час дослідження проблематики, що спрямована на розроблення криміналістичних рекомендацій щодо розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із вибухами.

1. Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2022 році. *Урядовий портал*. URL: https://kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2022/Zvit_polic_2022.pdf. (дата звернення: 24.01.2024).

2. Статистична інформація за 2011–2024 роки. *Офіс Генерального прокурора*. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 25.01.2024).

3. Журавель В. Криміналістична класифікація злочинів: засади формування та механізм застосування. *Вісник Академії правових наук України*. 2002. № 3 (30). С. 160–166.

4. Гусева В. О. Теоретичні основи методики розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2021. 538 с.

5. Лисенко В. В. Теоретичні основи тактичних операцій та їх проведення на початковому етапі розслідування податкових злочинів. *Підприємництво, господарство і право*. 2004. № 3. С. 120–124.

6. Щур Б. В. Криміналістична класифікація злочинів: співвідношення із суміжними поняттями. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2010. № 2. С. 337–334.